

3. Kriminalita, násilí, pachatelé, oběti, vina a trest.

3.1. Kriminalita

3.1.1. Pojem, struktura, dynamika, příčiny

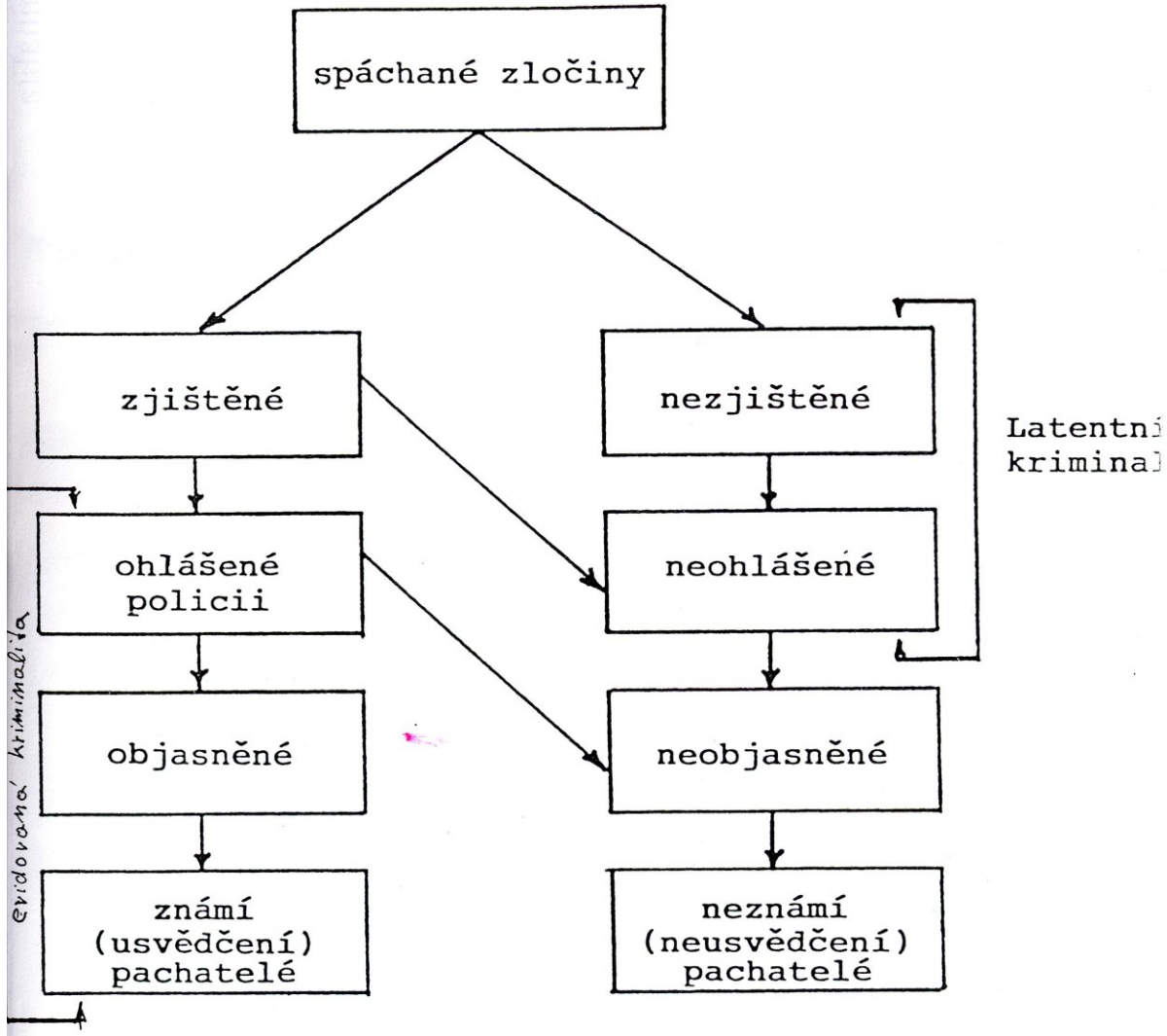
Kriminalita (zločinnost, trestná činnost) je sociálně patologickým jevem, který narušuje harmonický vývoj společnosti, je pro společnost dysfunkční a společensky škodlivý. Kriminalita narušuje základní pravidla společenského řádu a lidského soužití, působí společnosti i státu značné materiální a nemateriální škody, obětem způsobuje škody fyzické, psychické a společenské, ve společnosti vyvolává atmosféru strachu, nejistoty a nedůvěry. Kriminalita je multifaktoriální jev, má společenské i osobnostní charakteristiky, sociologické, psychologické, trestně právní aj.

Z hlediska **legálního pojetí** je kriminalita souhrn činů, které porušují právní normy společnosti na konkrétním území (státu) v konkrétním čase.

Sociologické pojetí kriminality je širší a méně přesné. Zahrnuje společensky nebezpečné, ohrožující, protisociální (antisociální) činy, společností odmítané, které ale z hlediska platného práva nemusí naplňovat skutkovou podstatu trestného činu. (Prostituce, šikana, některé formy domácího násilí aj.)

Informace o legální kriminalitě získáváme ze statistik orgánů činných v trestním řízení (policejní statistika, justiční statistika). Prostřednictvím těchto statistik získáváme informace pouze o **kriminalitě zjevné (registrované)**, tj. té, která vyšla najevo a byla proto evidována v oficiálních statistikách. Jde tedy jen o část **kriminality skutečné**. O další části spáchané trestné činnosti se orgány činné v trestním řízení nedozví, a proto nemůže být registrována v oficiálních statistikách. Jde o **skrytou (latentní) kriminalitu**. Míru latentní kriminality (tj. jaká část skutečné kriminality nevyjde najevo a není tedy registrována) ovlivňuje zejména intenzita formální a neformální kontroly, tolerance poškozených a úroveň právního vědomí občanů. Je zřejmé, že tato míra se u jednotlivých trestných činů podstatně liší. (Obtížnost odhalení, neochota oběti nebo veřejnosti ohlásit daný čin atd.) **Statistika Ministerstva vnitra ČR** (policejní statistika) eviduje údaje o zjištěné kriminalitě, tj. jednak zjištěné (tj. policií registrované) trestné činy, jednak osoby charakterizované jako pachatelé trestných činů. Trestný čin se vykazuje podle místa spáchaní. Pro označení jednotlivých druhů trestných činů se používá klasifikace, která se v některých případech odlišuje od jejich označení v trestním zákoně (např. kapesní krádeže, krádeže věcí z automobilů).

Znázornění evidované a latentní kriminality

Jednotlivé trestné činy se zařazují do skupin: majtková trestná činnost, násilná kriminalita, mravnostní kriminalita atd.

Statistika Ministerstva spravedlnosti ČR (justiční statistika) zahrnuje statistiku státních zastupitelství a soudů. Obsahuje údaje o známých pachatelích, včetně pachatelů, u nichž došlo k odložení věci před začátkem trestního stíhání, např. z důvodu amnestie, nepřičetnosti či nedostatku věku), obžalovaných osobách a pravomocně odsouzených osobách. Vedle počtu osob je evidován i počet trestných činů. Statistika eviduje též způsoby vyřízení věci a strukturu uložených trestů a ochranných opatření.

Informace o sociologické kriminalitě se získávají z nejrůznějších zdrojů – výzkumné studie, informace ze škol, zdravotnických zařízení, organizací poskytujících psychosociální služby aj.

Při používání statistik a dalších údajů o kriminalitě (zejména těch, se kterými se setkáváme ve sdělovacích prostředcích) je proto důležité rozlišovat zdroje údajů.

- celková kriminalita
absolutní počet trestných činů za sledované období
$$\text{relativní - index kriminality} = \frac{N \text{ (počet evidovaných trestných činů)}}{10\,000 \text{ obyvatel trestně odpovědných}}$$
- dynamika – vývoj v čase
- struktura kriminality
podle druhů trestných činů (§ TZ)
podle území - Praha, ostatní regiony (kraje)
podle pachatelů - pohlaví, věk, státní příslušnost, prvopachatelé, recidivisté

Pohlaví

Kriminalita žen je tradičně nižší – 8 - 10% celkové kriminality
světově stoupající tendence - mění se postavení ženy
nerovnoměrný podíl žen u jednotlivých druhů kriminality
více majetková (podvody), méně násilná (výjimka vražda novorozence)

Věk

děti do 15 let - není trestní odpovědnost - problém snížení hranice
mladiství - 15-18 let
mladí dospělí – 18-24 let
podíl dětí a mladistvých na celkové kriminalitě roste, zvyšuje se brutalita a závažnost trestných činů.

Snížení hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let?

Podle oficiálních statistických dat lze u nás v posledních letech mluvit o určité stagnaci kriminality. Současně se v posledních letech, hlavně ve spojitosti s několika silně medializovanými případy vražd spáchaných dětmi, opakovaně objevují návrhy na snížení věkové hranice trestní odpovědnosti (dosud 15 let). Nejčastěji se argumentuje tím, že děti nyní dospívají dříve než před lety. Existence fenoménu akcelerace je v současné sociologii a psychologii všeobecně uznávána. Akcelerace tělesného vývoje mládeže se považuje za nespornou, akcelerace psychického vývoje se spojuje ponejvíce se složkou citovou a poznávací, ale vše nasvědčuje tomu, že proces sociálního dospívání se naopak prodlužuje. Připustit za této situace, že u starších dětí budou uplatňovány kriminální tresty s jejich odplatnou funkcí, by bylo řešení iracionální a nedomyšlené. Mnohem vhodnější je u těchto delikventů aplikace ochranné výchovy a jiných výchovných opatření. Samozřejmě by bylo možné snížit věkovou hranici na 14 let, spornější by již bylo snížení na 13 let. Ale co by to vyřešilo? Objeví se vrah dvanáctiletý, jedenáctiletý, desetiletý a problém tu bude znova.

Lépe by bylo zachovat dosavadní koncepci obsaženou v nedávno přijatém zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.) a vytvořit co nejlepší podmínky pro její realizaci. To vyžaduje zejména vytvořit ústavy pro výkon ochranné výchovy u zvláště narušených delikventních dětí, které před těmito dětmi ochrání společnost a je ochrání před škodlivými vlivy i před nimi samotnými, a zvláště využijí v optimální míře všech možností moderní kriminální pedagogiky a sociální práce k jejich úspěšné socializaci. Musí jít o ústavy se zvláště kvalifikovaným personálem i s ostrahou, z nichž děti nebudou utíkat. Ochranná vychovává u nás trestněprávní sankcí neurčitého trvání, kterou lze aplikovat u dítěte jakéhokoli věku a která může trvat až do jeho devatenácti let. Pokud dojdeme k závěru, ze je to v zájmu ochrany společnosti potřebné, můžeme umožnit její prodloužení i do vyššího věku novelizací zákona. Dále by bylo žádoucí brát důsledněji k trestní odpovědnosti rodiče dítěte (případně mladistvého) pro trestný čin ohrožování výchovy mládeže. Značná část delikventních dětí (ovšem i mladistvých) pochází z deformovaných, labilních a neúplných rodin, a velmi často lze tak u nich mluvit přinejmenším o rodinném selhání. I když výchovná role školy se v těchto spojitostech tolik neakcentuje, je otázka, zda v těchto případech nejde i o selhání školy. Pro úspěšnost procesu socializace může mít význam, jak je koncipován systém lidských a právních hodnot. Posuzujeme-li z těchto hledisek naše ústavní právo, zjišťujeme, že náležitě pamatuje na lidská práva a svobody, že však dostatečně nepamatuje na občanské povinnosti (například na povinnost respektovat zákony).

Podobně i Úmluva o právech dítěte, jež má v daných směrech zvláštní závažnost, je orientována hlavně na práva a svobody dětí a dostatečně neakcentuje ani základní povinnost dětí záležející v absolvování základní školy a s tím spojené školní docházky.

(prof. Dr. Oto Novotný, CSc. Právnická fakulta UK Praha)

Informace o evidované kriminalitě v roce 2003

(pramen: MV ČR)

<u>Celková kriminalita</u>	357 700		
1. <u>Majetková</u>	253 000	3. <u>Mravnostní</u>	1 800
krádeže prosté	166 000	znásilnění	646
krádeže vloupáním	69 000	pohl.zneužívání	890
2. <u>Násilná kriminalita</u>	27 300	4. <u>Drogová kriminalita</u>	3 800
vraždy	232		
úmysl.ubl.na zdraví	6 8005.	5. <u>Rasová kriminalita</u>	250
loupeže	5 500		

Podrobnější informace o trendech a struktuře kriminality v ČR v posledních letech

obsahuje následující příspěvek

Trendy vývoje kriminality v ČR

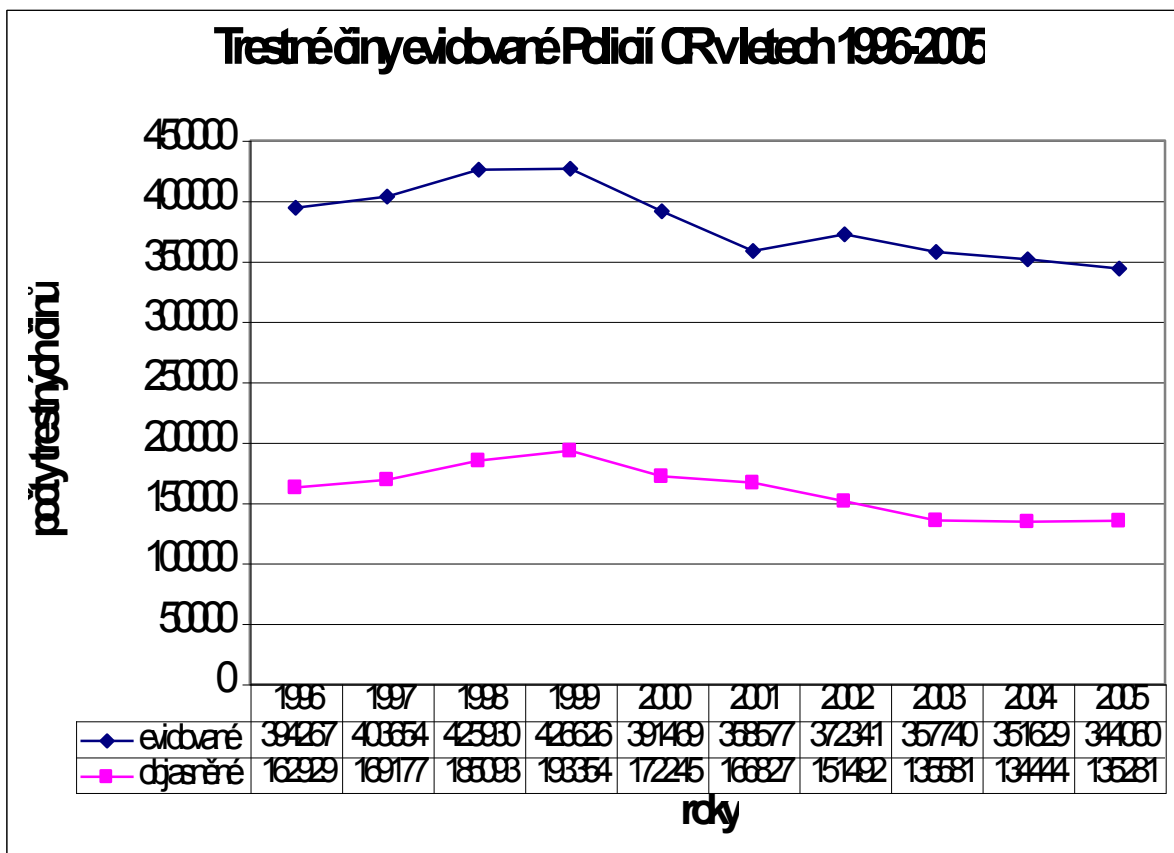
PhDr. Alena Marešová, *Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2006*

Příspěvek je zaměřen na popis vývoje kriminality jako celku i její struktury v ČR od roku 1993, příp. od pozdějšího roku, a to do roku 2005..

Institut pro kriminologii a sociální prevenci od roku 1991 vydává každoročně studii „Kriminalita v roce ...“, popisující a komentující stav kriminality v ČR, a to převážně s využitím statistických údajů (standardních či nestandardních-vyžádaných sestav) z odboru systémového řízení a informatiky Policejního prezidia ČR, doplněných o statistické údaje Ministerstva spravedlnosti ČR.

Po radikálním nárůstu kriminality v ČR v 90. letech, který kulminoval v roce 1999 na počtu 427 tis. tr. činů, nastalo období poklesu a nyní se zdá, že dochází ke stagnaci počtu tr. činů na úrovni kolem 350 tis. ročně (u evidované části kriminality). Celkový pokles byl ovlivněn především poklesem té části evidované kriminality, kterou Policie ČR označuje jako majetkovou kriminalitu. Při pohledu na jednotlivé části zahrnuté do struktury kriminality již obecné trendy (pokles a stagnace) neplatí absolutně.

Celková kriminalita – graf 1.

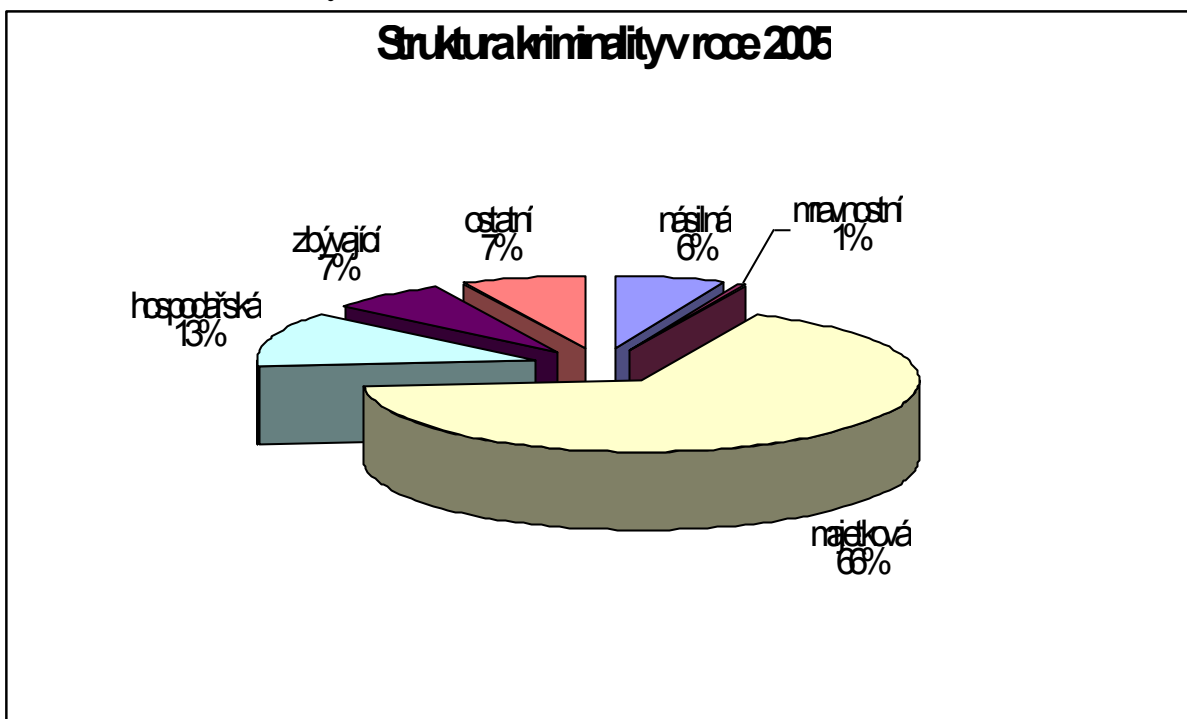

Na grafu zpracovaném z údajů PP ČR je znázorněn jak pokles, tak i stagnace kriminality po roce 1999.

Nejvyšší počet trestných činů v ČR byl evidován v roce 1999, což představovalo cca 4 266 tr.činů na 100 000 obyvatel. V roce 2005 to bylo již jen cca 3 440 tr.činů na 100 000 obyvatel.

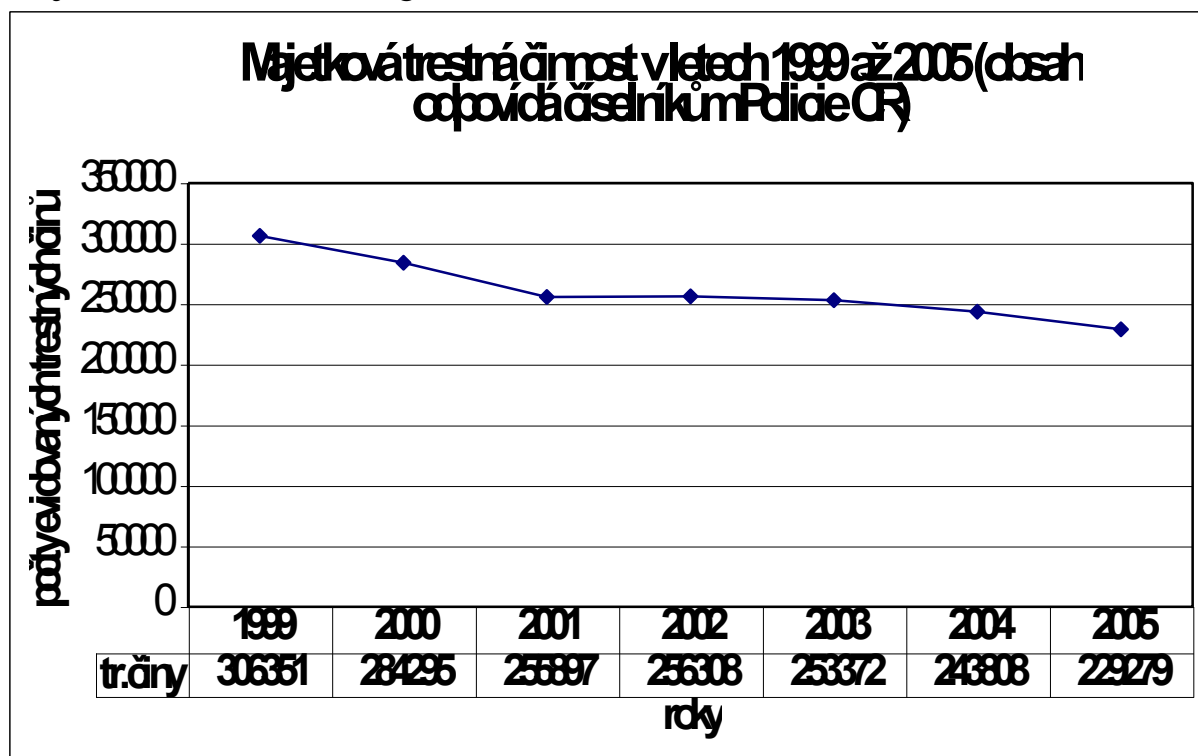
Více než čtvrtina evidované kriminality v ČR je, obdobně jako v mnoha státech Evropy, páchána v hlavním městě. V poměru k počtu obyvatel je Praha, ve srovnání s dalšími územními celky, zatížena více než dvojnásobně. Lze to také interpretovat tak, že hlavní město je pro zločin (zločince) místem v ČR nejatraktivnějším. Důvody proč je tomu tak jsou dosti známé.

Struktura kriminality - Graf 1a

Zastoupení jednotlivých druhů kriminality uvedených v grafu je komentováno v následujících částech příspěvku. Podíly vyjmenovaných druhů kriminality, v členění podle policejního Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK), se v posledních více než deseti letech příliš nemění.

Majetková kriminalita – graf 2

Majetková kriminalita (představuje 66 % z celkové evidované kriminality v roce 2005 a cca 72 % v roce 1999)

Vývoj majetkové kriminality – změny v počtu policií evidovaných trestných činů - nelze interpretovat bez zpřesnění obsahu a vymezení majetkové kriminality oproti hospodářské kriminalitě.

Graf potvrzuje, že vývoj majetkové kriminality určoval křivku vývoje celkové kriminality - po určitém poklesu nastala stagnace. V roce 2005 je pokles výraznější (o téměř 15 tis. evidovaných trestných činů).

Nevyšší podíl v majetkové kriminalitě mají krádeže: krádeže vloupáním i tzv. prosté. Tvoří 92 % majetkové kriminality a 62 % z celkového počtu všech v ČR v roce 2005 evidovaných trestných činů. Počty krádeží a změny v těchto počtech tak vlastně již léta určují rozsah a změny trendů ve vývoji kriminality u nás. Proto jakákoliv opatření ovlivňující evidenci krádeží – legislativní změny (např. změny hranice škody pro určování, zda skutek je trestným činem či přestupkem), změny ve způsobu evidence trestných činů v policejních statistikách (např. zda evidovat jednotlivé útoky u pokračujícího trestného činu samostatně či nikoliv), změny v pojišťovnictví (výše spoluúčasti u škody, rozsah pojišťování movitých věcí jednotlivci, ale i organizacemi, což současně motivuje jednotlivce a organizace krádeže ohlašovat policii), příp. další změny - současně ovlivňují statistické údaje o stavu kriminality v určitém období i jeho vývojové trendy, přičemž skutečný vliv většiny takových změn a opatření na evidovanou kriminalitu nelze kvantifikovat a někdy ani potvrdit či vyvrátit.

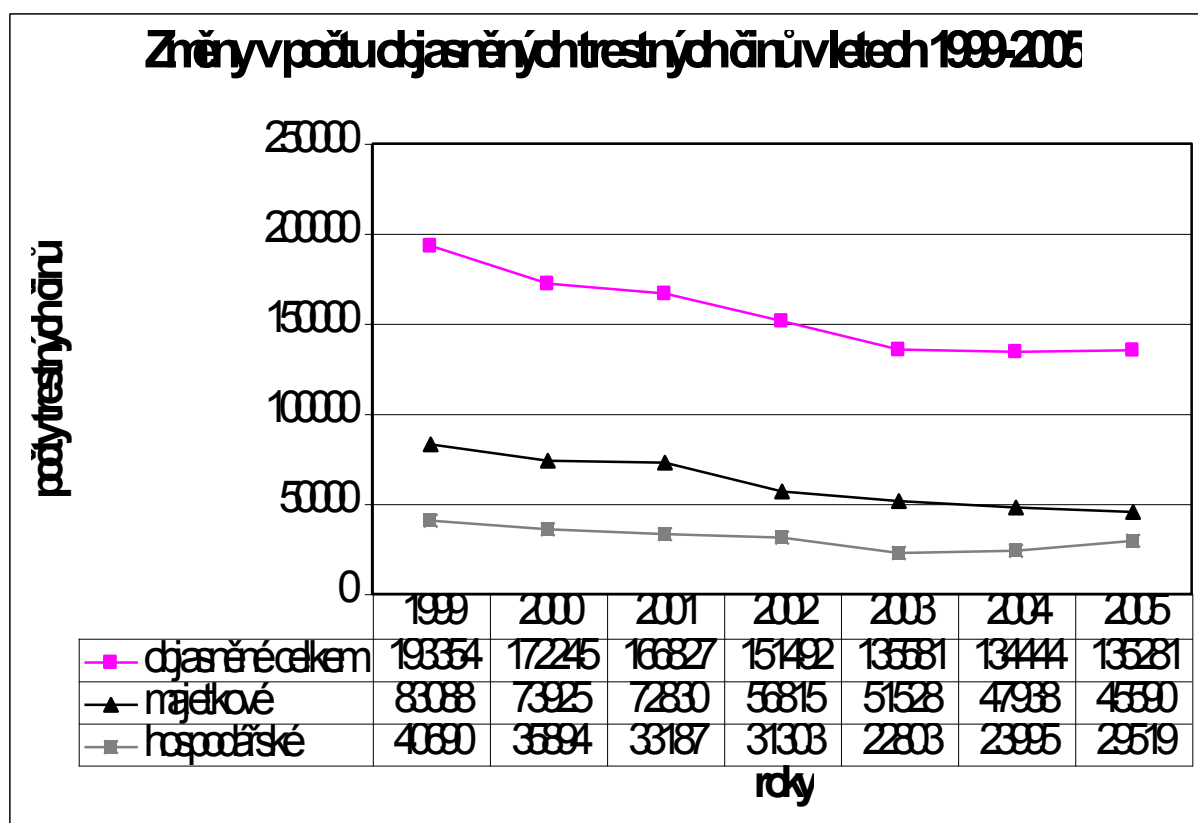
Např. nejvyšší pokles v roce 2005 (o 8 tis. oproti roku 2004) zaznamenal počet krádeží věcí z automobilů, který představuje v policejních statistikách roku

2005 cca 52 tis. trestných činů – cca sedminu všech v tom roce evidovaných trestných činů. A snad každý, i úplný laik ví, co všechno ovlivňuje poškozeného, aby takovou krádež ohlásil policii, a že oběť je motivována spíše si nekomplikovat život jednáním předem odsouzeným k neúspěchu. Každý náš občan (dospělí i děti) zná někoho ve svém okolí, kdo takovou krádež neohlásil a souhlasil s důvody, které ho k tomu vedly. A nikdo také nepochybuje o tom, že stejně jako u kapesních krádeží, kde objasněnost též nepřesahuje 10%, že počet neohlášených krádeží vysoko (možná i násobky) převyšuje počty krádeží evidovaných ve statistikách.

Hospodářská kriminalita (13 % z celkové evidované kriminality v roce 2005 a 10 % v roce 1999)

Vývoj hospodářské kriminality a její srovnání s vývojem majetkové a celkové kriminality (obsah majetkové a hospodářské kriminality zde odpovídá TSK), a to jen u objasněných trestných činů, je znázorněn v následujícím grafu

Graf 3

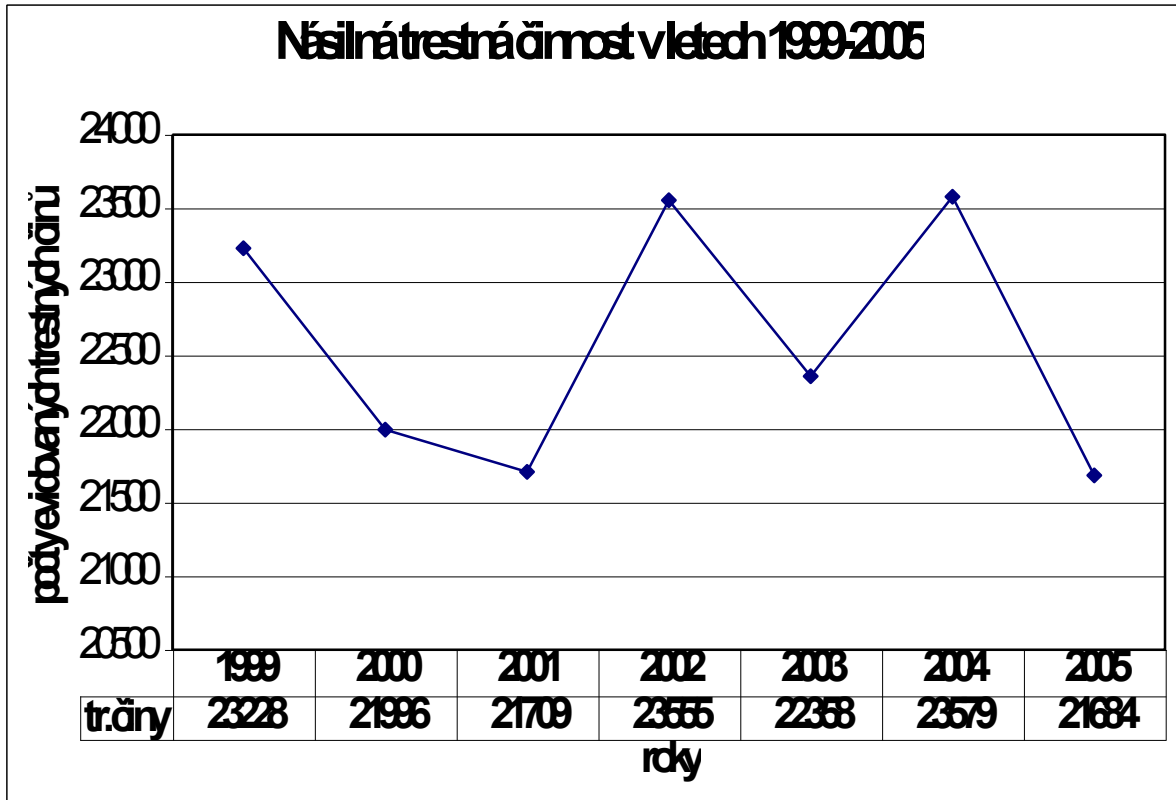
Policejní TSK pod pojem majetková trestná činnost řadí jednak trestné činy uváděné v TZ v hlavě IX. (trestné činy proti majetku), jednak některé trestné činy uváděné v TZ v hlavě II. (trestné činy hospodářské). A trestné činy proti majetku, konkrétně podvod a zpronevěru částečně zahrnuje do majetkové tr.činnosti, částečně do hospodářské.

Do hospodářské kriminality tak podle TSK patří např. neoprávněné držení platební karty (§ 249b TZ). V roce 2005 bylo evidováno 7 739 těchto tr.činů, což představovalo 18 % veškeré evidované hospodářské kriminality. Také do ní patří

úvěrový podvod (§ 250b TZ), což v roce 2005 představovalo 14 032 tr.činů, tj. 32 % hospodářské kriminality a 4 % z celkové kriminality.

Pokud by řazení těchto tr.činů bylo jiné – podle hlav TZ – počty evidovaných majetkových trestných činů by se v posledních letech stále zvyšovaly a počty hospodářských trestných činů klesaly.

Násilná kriminalita – graf 4

Násilná kriminalita představuje 6 % z celkové evidované kriminality v roce 2005 a 5 % v roce 1999.

U násilné kriminality vývojová křivka kolísá výrazněji než u ostatních druhů kriminality (o cca 1 tis. – 2 tis. tr.činů ročně) – je to způsobeno ročními výkyvy u evidovaných loupeží, úmyslného ublížení na zdraví a nebezpečného vyhrožování (mj. počty evidovaných tr.činů násilné kriminality závisí i na tom, jaká větší akce doprovázená projevy násilí se v tom kterém roce v ČR konala).

Počet evidovaných vražd byl v roce 2005 nejnižší za poslední desetiletí (186 tr.činů včetně pokusů). Nejvíce bylo evidováno 313 vražd v roce 1998.

Počty evidovaných loupeží trvale stoupaly až na maximálních 6 107 tr.činů v roce 2004 a v roce 2005 poprvé poklesly oproti roku předchozímu, konkrétně o cca 600 tr.činů.

Mravnostní kriminalita (1 % z celkové evidované kriminality v roce 2005 a 0,5 v roce 1999)

Ve struktuře kriminality představuje mravnostní kriminalita dlouhodobě nejmenší podíl na celkové evidované kriminalitě – okolo 1 %. Také počet trestných činů zůstává každoročně celkem stejný – s výjimkou roku 1998 - osciluje kolem 2 tis. tr.činů.

Vyšší pozornost v několika posledních letech budí jen výskyt dětské pornografie a mezinárodní prvek při její distribuci prostřednictvím internetu.

Ostatní a zbývající kriminalita (14 % z celkové evidované kriminality v roce 2005 a 11 % v roce 1999)

Procentní zastoupení v evidované kriminalitě ukazuje, že některé trestné činy označované jako ostatní či zbývající by si zasloužily ve snaze o snižování kriminality větší pozornost než jim byla dosud věnována. A také nová účinná opatření proti nim.

Jedna se především o maření výkonu úředního rozhodnutí (počty stoupají), dopravní nehody nedbalostní (zahrnují především nedbalostní ublížení na zdraví §§ 223, 224 TZ, ale i opilství, obecné ohrožení atd.), které sice mírně klesají, ale pozor na § 163 TŘ trestní stíhání se souhlasem poškozeného. Velmi vysoký počet evidovaných trestných činů každoročně představuje zanedbání povinné výživy. V roce 2005 to bylo 12 351 tr.činů, což představuje cca 4 % z celkové kriminality. Za posledních 10 let bylo v ČR jen za zanedbání povinné výživy (bez souběhu) stíháno cca 100 tis.osob.

Nejpočetněji zastoupené trestné činy a závažné trestné činy

Z pohledu policejních statistik za rok 2005 a jednotlivých položek TSK se jedná o tyto trestné činy:

Nejpočetnější: Krádež, konkrétně krádeže věcí z automobilů (15 % z celkové kriminality), krádeže vloupáním do nespécifikovaných objektů (9 %), krádeže v nespécifikovaných objektech (7 %), krádeže motorových vozidel dvoustopých (6 %). Následují krádeže kapesní, úvěrové podvody, zanedbání povinné výživy a maření úředního rozhodnutí.

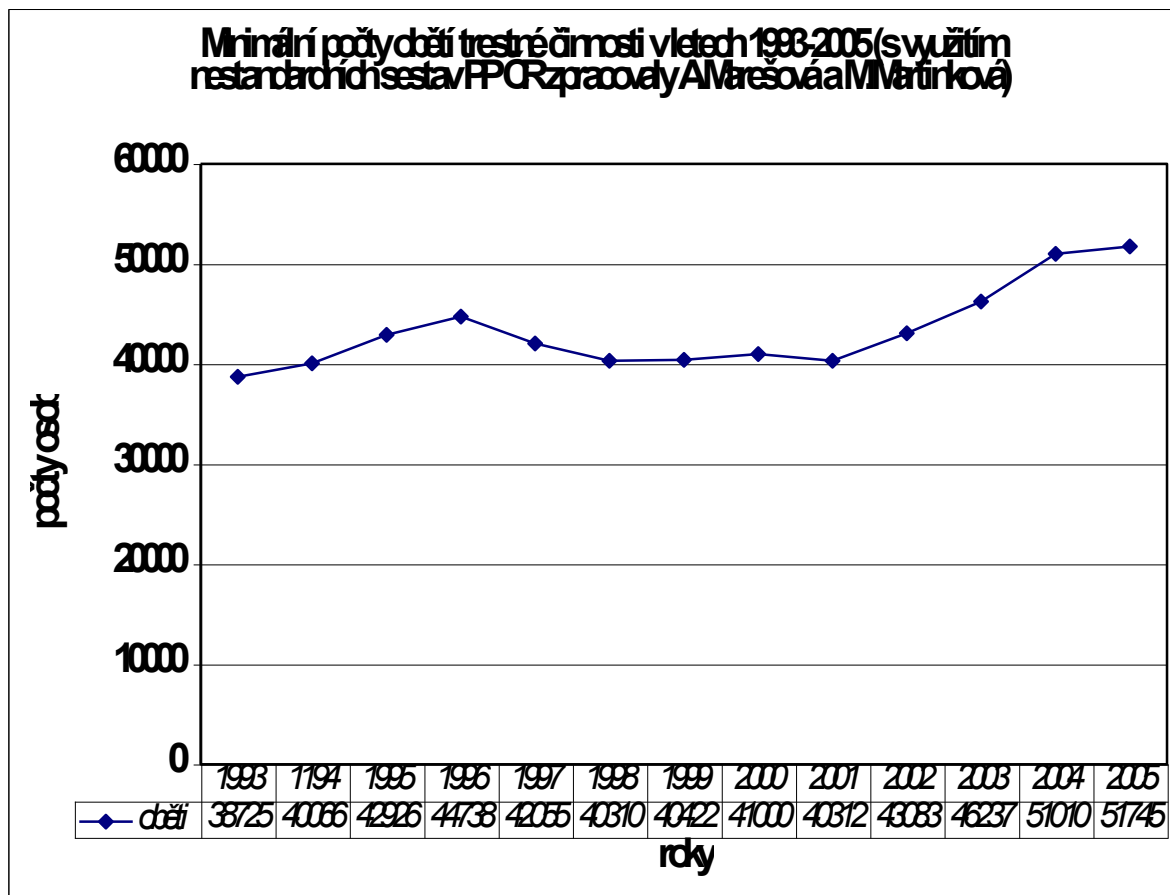
Nejzávažnější: vraždy – jejich počet byl v roce 2005 nejnižší od roku 1989. Dokonány byly 104 vraždy. Zastavil se růst počtu loupeží.

Ublížení na zdraví, znásilnění, nebezpečné vyhrožování, týrání osoby žijící ve společném obydlí a svěřené osoby, pohlavní zneužívání – tj. evidované trestné činy násilného charakteru - celkově v roce 2005 poklesly – srov. graf 4.

Oběti trestných činů

Vedle počtu trestných činů je důležitým ukazatelem kriminality i počet obětí

graf 5

Celkové počty kriminalitou napadených osob (obětí) jsou sledovány jen v policejních statistikách. Počet obětí se dlouhodobě stále mírně zvyšuje a v roce 2004 a 2005 již jejich minimální roční počet převyšoval 50 tis. osob. Trochu častěji než ženy jsou oběťmi kriminality muži.

Objasněná kriminalita

Pokud jde o tzv. objasněnost, vhodnější by bylo používat označení „policí evidované trestné činy, u kterých byl pachatel znám, či zjištěn“ a vyhýbat se hodnocení úspěšnosti práce policie jen obecným údajem o procentu objasněnosti. (Např. tvrzení, že 100%, či téměř 100% objasněnost tr.činů zanedbání povinné výživy, či mnoha hospodářských trestných činů apod. je měřítkem úspěšnosti činnosti policie, nebo, že procento nízké objasněnosti např. u kapesních krádeží je způsobeno neúspěšnou prací policie je zavádějící a je důkazem neznalosti hodnocené problematiky.)

Nejvyšší počet objasněných trestných činů v absolutních číslech byl

vykazován v roce 1999 (téměř 200 tis. tr. činů), v procentu z celkové evidované kriminality pak v roce 2001 (cca 47 %). V roce 2005 bylo „objasněno“ cca 135 tis.tr.činů, což představuje cca 39 % ze všech v tom roce evidovaných.

Známí pachatelé (prvopachatelé, recidivisté, mládež, ženy a cizinci)

Počet známých pachatelů (policií stíhaných a vyšetřovaných osob) poslední 3 roky stagnuje na počtu cca 121 tis. osob, přičemž počet dospělých pachatelů se mírně zvýšil a počet pachatelů mladších 18 let klesl (u mladších 15 let klesl výrazně). Poklesl i podíl dětí a mladistvých na počtu všech pachatelů. Poprvé se pokles projevil po nabytí účinnosti velké novely TZ v roce 2002 a podruhé v roce platnosti nového zákona o mládeži (č.218/2003 Sb.), tj. v roce 2004. V obou případech došlo k dekriminálnímu počtu útoků proti majetku páchaných touto skupinou delikventů. Nejvíce dospělých známých pachatelů bylo evidováno v roce 2000 – 112 tis. osob a dětí a mladistvých v roce 1996 – cca 23 tis. osob. V roce 2005 bylo evidováno cca 112 tis. dospělých a cca 10 tisíc dětských a mladistvých pachatelů (z toho 3,3 tis.osob mladších 15ti let).

Trestná činnost žen je trvale na vzestupu.Od roku 1993 do roku 2005 se roční počet pachatelek zvýšil z cca 9 tis. na více než 17 tis. osob a jejich podíl mezi všemi známými pachateli vzrostl z 8 % na téměř 14 %.

Počty pachatelů-cizinců jsou stabilní a jejich podíl mezi všemi známými pachateli se od roku 1993 pohybuje okolo 6 %. V roce 2005 to představovalo cca 7 tis. osob. Nejvyšší podíl těchto pachatelů je v Praze – cca 15 %.

Podíl prvopachatelů mezi pachateli trestné činnosti zůstává stále vysoký a v roce 2005 činil cca 53 %. Podíl recidivistů v posledních letech začíná stoupat – v roce 2005 se oproti roku 2004 zvýšil o téměř 2 % - na 46 % - je to nejvyšší hodnota za poslední desetiletí.

Mezinárodní srovnání

Mechanickým srovnáním policejních statistik okolních zemí za rok 2004 můžeme dojít k lichotivému poznání, že tento index je, s výjimkou Polska, nejnižší a téměř obdobný jako na Slovensku.

Jen pro ilustraci uvádím dostupné statistické údaje o počtech trestných činů v okolních státech v roce 2004 v poměru k počtu trvale tam žijících obyvatel: SR uvádí cca 3 600 tr.činů na 100 000 obyvatel, avšak Rakousko – 7 844, Německo – 7 966, Polsko pak jen 2 282 tr.činů. Výrazně vyšší ukazatele než ČR uvádí i Francie, Anglie a Wales, Nizozemí a četné jiné státy. Avšak bez hloubkové analýzy jsou tyto údaje navzájem nesrovnatelné a vedou ke zcela chybným závěrům. Blíže je toto téma rozvedeno v pasáži o mezinárodním srovnání statistik o kriminalitě.

Mezinárodní srovnání celkové úrovně kriminality v jednotlivých zemích v jednoduchém grafu či tabulce je nemožné, protože komentář k takové prezentaci

by musel být mnohostránkový, a stejně by nemohl vystihnout všechny rozdíly ve srovnávaných číslech. Proto se od takových srovnání v současnosti již upouští.

Přehlednější jsou srovnání dílčích aspektů kriminality, z nichž je usuzováno na celkovou kriminální scénu.

Také hodnocená časová období se zřídka podaří sjednotit. Pokud ano, tak se značným časovým odstupem. Dnes např. to jsou údaje z období kolem roku 2001 a v EU za období do roku 2003.

Do roku 2001 máme statistiky jak o nápadu trestné činnosti v jednotlivých zemích téměř celého světa, o počtu objasněných trestných činů, počtu stíhaných, odsouzených a vězňených osob, tak i počtu příslušníků policie. Za EU do roku 2003. Avšak analýza všech těchto dostupných údajů, jejich vzájemné srovnání již komplikuje nová situace v mnoha z těchto zemích, změny legislativy a způsobů statistického zpracování dat, radikální změny politických cílů v oblastech bezprostředně kriminalitu ovlivňující či potírající atd., takže pracnost i jen povrchní analýzy by byla neúčelná a užitečnost předpokládané následné syntézy by bylo možno velmi lehce zpochybnit.

Souhrn a závěr

Vývoj evidované kriminality v ČR v poslední době stagnuje. Je reálný předpoklad, že doba chaotického nárůstu kriminality, vzniku mnoha jejích nových projevů, dovoz dalších dosud neznámých druhů kriminality z ciziny je již definitivně za námi.

Snad je za námi i určitá bezradnost, jak vzniklou situaci účelně řešit, a nastává období určité stabilizace problémů a základních způsobů přístupu k jejich řešení.

Do popředí zájmu jak politických představitelů, tak i orgánů činných v trestním řízení se dostává nejen kriminalita jako taková, ale i opatření směřující proti ostatním sociálně patologickým jevům kriminalitu podporujícím a ovlivňujícím, a to podle naléhavosti, s ohledem na další společenský vývoj v zemi, po dohodě s okolními státy, EU apod.

(zkráceno)

Předchozí text představuje podrobné informace o vývoji a struktuře kriminality v ČR v posledních letech. Při jeho interpretaci je ale třeba jisté opatrnosti a hlubší orientace v jednotlivých otázkách, jak autorka sama uvádí.

Přestože v celkové statistice převládají „méně závažné“ trestné činy, nejrůznější krádeže, neplacení výživného atd. důsledky i těchto činů mohou být pro jednotlivé oběti velmi závažné. Navíc dochází ke zvyšování brutality a bezohlednosti, k nárůstu některých nových společensky závažných trestných činů, trestných činů (korupce), k narůstání vlivu organizovaného zločinu.

Nové druhy kriminality

tržní hospodářství, otevření hranic, demokracie
 hospodářsko-finanční machinace
 neplacení faktur, úvěrové podvody, daňové podvody, „tunelování“
 počítačová kriminalita
 vydírání podnikatelů, „výpalné“
 „vraždy na objednávku“, únosy
 praní špinavých peněz
 organizovaný zločin - drogy, prostituce, obchod se ženami a dětmi, zbraně

Příčiny kriminality

Podrobněji bude téma probráno v kapitole *Teorie vzniku sociálních deviací*, vč.

Již teď je ale možno upozornit na některé vlivy:

Situace ve světě

Situace v ČR - transformace

Důsledky civilizačních trendů moderní společnosti- globalizace

- problémy ekologické, ekonomické, sociální, politické,
- mísení kultur - migrace z chudého „jihu“,
Evropa „multikulturní směs“
- vzrůst extremismu
- informační tlak, masmedia, reklama
- kulturní mezera - zaostávání morálky za vědou a technikou

(existenciální úzkost narůstá)

Některé další příčiny

např. antisociální porucha osobnosti - USA - 3% mužů, 1% žen

Násilnická menšina - 6% násilně se chovajících jedinců odpovídá za většinu (70%) nejtěžších zločinů

Antisociální porucha osobnosti.

Postihuje asi tři až čtyři procenta dospělých mužů a necelé jedno procento dospělých žen. Nejde o duševní nemoc, jde o odchylku, poruchu osobnosti. Na jejím vzniku a vývoji se podílí jak dědičnost, tak prostředí.

Odborníci odhadují, že v Anglii a USA mohou lidé s antisociální poruchou osobnosti tvořit až tři čtvrtiny osazenstva věznic. Mnozí tito lidé, zejména s neúplně vyvinutou poruchou, se ovšem do vězení nedostanou a i sou sociálně vysoce úspěšní.

Jak se poznají? Těžko. Někteří z nich se totiž vyznačují určitým druhem šarmu a navíc mohou dosahovat vysokého společenského postavení. Podvádějí a lžou.

Druhé lidi používají jako věci a jako použité věci je odkládají. Nemají a neznají výčitky svědomí. Jsou zlostní, chovají se nepřátelsky. Jednají impulzivně bez ohledu na důsledky. Zručně, často s vysloveným šarmem manipulují emocemi druhých lidí - ve jménu vlastního zisku. Jejich inteligence může být vysoká, mohou mít vysokoškolský diplom. Jsou nespolehliví a nezodpovědní, nedodržují dané slovo.

Tyto lidi však charakterizuje celá řada dalších znaků. Neumějí se vcítit do nitra jiného člověka. Na důsledcích vlastních činů jim nezáleží, chovají se, jako by byli imunní nebo nezranitelní. Mívají sklon k nadměrnému pití alkoholu nebo užívání drog. Za vlastní chyby a selhání obviňují druhé lidi, jsou přesvědčeni, že za jejich obtíže mohou vnější okolnosti. Rádi vstupují do bitev o moc. Chovají se, jako by čerpali blaho nebo uspokojení ze sadistického nebo agresivního chování vůči druhým lidem. Nejsou s to nahlédnout vlastní motivy a druh chování. Opakovaně, zejména při nezdaru nebo hrozícím trestu, ujišťují své okolí o tom, že se změní. Poté se však chovají stejným způsobem.

Tyto lidi většinou nezmění ani vězení ani psychoterapie.

Odborníci přišli na to, že v mozku lidí s antisociální poruchou se vyskytují odchylky ve stavbě a činnosti kůry spodní části čelních mozkových laloků, která se podílí na myšlení a rozhodování. Mají také odlišné tzv. mandlové jádro - amygdalu. To je složité nakupení nervových buněk v přední části spánkových laloků mozku, která se podílí na tvorbě emocí. Obě tyto části mozku vzájemně úzce spolupracují.

(podle přednášky MUDr. Františka Koukolíka)

Charakteristika námezdných vrahů

Skupina námezdných vrahů, kteří stáli v letech 1995- 96 před pražskými soudy, nebo kteří jsou za tyto činy ve vazbě, je specifickou skupinou pachatelů závažných trestných činů. Čtrnáct pachatelů tvoří homogenní vzorek a do jisté míry vykresluje karikaturu určitých dnešních postojů.

Jde o mladé muže, většinou dosud netrestané, průměrně a nadprůměrně inteligentní, v podstatě duševně zdravé, jen extrémně narcistické a egocentrické. Považují se za podnikatele či pracovníky v oblasti soukromých bezpečnostních služeb, „ochranek“ či „bodyguards“. Často začínali jako vyhazovači na diskotékách, v barech a v erotických klubech. Pak byli opakovaně najímáni na „vymahačky“, jak říkají vymáhání dluhů, zastrašování konkurence a podobné násilné činnosti. Vraždu pojmají jako logické vyústění procesu podnikání, které začíná půjčováním peněz či nesplácením faktur, nedodržováním slibů a smluv, pokračuje vymáháním dluhů, vydíráním, terorizováním dlužníků či obchodních partnerů a končí jejich likvidací. O vraždě tito lidé hovoří jako o kšeftu, zakázce, mluví o zákonech trhu, nabídce, poptávce, riziku podnikání. Svě zatčení považují za smůlu v podnikání, bojí se jen svých spolupachatelů a těch, kteří je najali, často je

ze strachu o život neprozradí. Jako vysvětlení uvádějí, že kdyby to neudělali oni, „udělal by to nějaký Rus levněji.“

Pocházejí z nekriminálních, tzv. normálních rodin, často komunistických funkcionářských a dnes podnikatelských. S rodiči se nestýkají, říkají, že ti mají dnes jest méně času než dříve, také podnikají. Od dětství byl jejich hmotný standard vyšší než ostatních dětí. Dostávali peníze jako dárky k narozeninám a svátkům, za vysvědčení a nyní žijí ve vysoce nadprůměrných hmotných podmínkách. Nejde tedy o zločinnost z chudoby. Jejich hlavní zájmy a zábavy souvisejí s jejich narcismem: jsou to rychlá drahá auta, zbraně, bojová umění, agresivní sporty, kulturistika, hrací automaty a hazardní hry. Všichni do jednoho uvádějí, že tráví mnoho času před videem a sledují „akčňáky“ a „pornáče“, knihy nečtou vůbec, z novin jen někdy Blesk či Expres. Svou práci považují za rovnocennou s jinými podnikatelskými aktivitami a proto demonstrují, že nemají sebemenší pocit viny. Považují se za profesionály. Na vrcholu jejich hodnotové orientace jsou peníze, opovrhují hodnotami práce. Před činem dlouhodobě nepracovali, přiznávají, že se často nudili. Přiznávají, že žili v blahobytu, připouštějí, že si nedovedli peníze užít. Věci veřejné je zajímají jen z aspektu ekonomického, zákony hluboce opovrhují, ale za hlavní politický úkol považují privatizaci. Z politiků obdivují Václava Klause, často jej citují a často dodávají, že „ještě ten Sládek má v hodně věcech pravdu“. Jsou rasističtí a netolerantní, zejména ve vztahu k Rómům. O Václavu Havlovi téměř jednohlasně říkají „toho neuznávám“. Otázky na záležitosti vztahové, problémy solidarity, pomoci apod. chápou jako nezávaznou provokaci, arogantně se jim smějí. Se svými manželkami či partnerkami nežijí, o své děti a rodiče se nestarají, ve vazbě jsou zoufalí z toho, jak jsou opuštěni.

(Psycholog Slavomír Hubálek)

Charakteristika průměrného pachatele nájemné vraždy:

věk: kolem 30 let

pohlaví: muž

vzdělání: vyučen

povolání: podnikatel

vražedná zbraň: pistole

motiv vraždy: dluhy a jiné finanční nesrovnalosti

Pramen: Studie IKSP

Případ brutálního trestného činu dvou mladistvých.

Soud potrestal dva mladíky, kteří čtvrtili a vařili těla svých obětí. Vladislav Roubíček odešel od pražského městského soudu s pětadvacetiletým trestem, Aleš Lajtár dostal o deset let méně. U Roubíčka soud uvažoval o uložení doživotního

trestu. Rozhodlo především jeho mládí a dětství, které prožil. Strávil ho v ústavech nebo s otcem, který ho za sebemenší provinění krutě bil.

„Ve své praxi jsem sice nikdy nezažila tak hroznou likvidaci těl“ řekla státní zástupkyně.

Jednadvacetiletý Vladislav Roubíček a o dva roky mladší Lajtár se počátkem loňského roku přistěhovali do pražského bytu ke staršímu homosexuálnímu páru. Asi po dvou měsících soužití se rozhodli oba muže zabít a získat jejich byt.

Nejdříve jim nakapali do večere rtuť z teploměrů, ale jednapadesátiletý Miloš Knorr i o čtyři roky mladší Stefan Kiss útok přežili. Roubíček proto srazil Knorra k zemi a společně ho potom udusili polštářem. Polootrávený Kiss přišel na řadu ráno. Roubíček ho nejdříve udeřil skleněnou vázou do hlavy a nakonec ho uškrtil. Obě těla ležela přes týden ve skříni. Problémy se zápachem řešili vrahové přípravkem Sávo a voňavkami. Nakonec se ale Roubíček rozhodl k radikálnímu řešení. Těla rozporcoval pilou a jedno dokonce kvůli urychlení rozkladu vařil a pekl. Ostatky zakopali za domem, kde je o tři měsíce později našli dělníci.

Oba mladíci strávili většinu dětství v různých ústavech. Podle policistů se později živili prostitucí. Psychologové potvrdili, že dvojici dominoval starší Roubíček. Jeho náprava je podle jejich mínění takřka vyloučená, a dokonce připustili i to, že by mohl ve vraždění v budoucnosti pokračovat.